

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17 (60)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

ББК 74.20

О - 59

УДК 37

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.:наук. зап. Рівнен. держ. гуман. ун-ту. Вип. 17 (60) / Рівнен. держ. гуман. ун-т; [редкол.: В.В.Вербець, М.С.Янцур, І.Д.Бех та ін.]. — Рівне: РДГУ, 2017. — 332 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем гуманітарної парадигми сучасної освіти, дидактики новітньої школи, соціалізації та ресоціалізації в освітньому просторі, компетентнісної підготовки педагога та використання інноваційних освітніх технологій у дошкільній, загальноосвітній, професійній і вищій освіті.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів, вчителів, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романишина Наталія Василівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 29.06.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

N.V. FEDOROVA. FORMATION OF HUMANISTIC PEDAGOGICAL POSITION DURING PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPEECH THERAPISTS

This article analyzes the conceptual bases of the formation of the future speech therapists' humanistic pedagogical position during their professional training. The concept of the humanistic pedagogical position is based on the humanistic paradigm of pedagogy as a subject-subjective interaction between a teacher and a child and requires an educator's adoption of professional solutions based on the deep understanding of the essence of the teaching processes, emerging in the controversial social and educational conditions. The meaning of formation of the speech therapist's humanistic pedagogical position is revealed. Humanistic pedagogical position of a speech therapist is being considered as setting on personality of a child, his/her understanding and acceptance of the ability to perform various types of interaction. Its formation is connected with the upbringing in the future teachers' of the attitude towards themselves as a subject of humanistic transformation in the educational process within general pedagogical and methodical preparation by means of integration of professional disciplines, filling in the students' activity by humanistic sense during practice, involving in the research work.

Key words: humanistic pedagogical position, speech therapist, humanistic education, subject-subjective interaction, professional training.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Т.В. Потапчук.
Одержано редакцією 24.05.2017 р.

УДК: 378.048.4

М.С. ЯНЦУР

ГУМАНІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

У статті визначено та обґрунтовано основи гуманістичного аспекту професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. Розкрито зміст цього аспекту з позицій діяльнісного підходу. Описано загальну схему системного професіографування трудової діяльності людини як основи професіологічної підготовки цих вчителів.

Ключові слова: гуманістичний аспект, професіологія, трудова діяльність, професіографування, вчитель трудового навчання та технологій.

Пріоритетним напрямом оновлення сучасної освіти, як зазначено в ряді відповідних державних документів, є сприяння розвитку і формуванню творчого потенціалу особистості. В умовах модернізації української освіти спрямування на гуманізацію та демократизацію взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах надають можливості для розкриття творчості, розвитку ініціативи, активізації пізнавальної діяльності особистості. Але це неможливо зробити без підведення учня до свідомого і вільного вибору своєї професії. А для цього він повинен добре знати світ професій країни в цілому і свого регіону зокрема. Надавати таку допомогу школяру повинні всі вчителі і особливо вчитель трудового навчання та технологій, адже він безпосередньо пов'язаний з сучасним виробництвом. І зробити це він зможе лише за умови відповідної професіологічної підготовки.

Значимість професіологічної підготовки педагогів та фахівців з профорієнтації, основою якої є професіографія, та її необхідність, розкрито в працях відомих вчених: В.Є. Гаврилова, М.М. Захарова, В.П. Зінченка, Є.М. Іванової, С.Я. Карпіловської, Є.О. Клімова, Б.Ф. Ломова, Є.М. Павлютенкова, К.К. Платонова, М.С. Пряжнікова, Є.С. Романової, О.Д. Сазонова, В.К. Сидоренка, В.Д. Симоненка, В.В. Синявського, І.П. Тітової, Б.О. Федоришина, В.В. Чебишевої, С.М. Чистякової та ін., а також в ряді наших публікацій [8; 9; 10; 12]. Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, теоретичні основи гуманістичного підходу у підготовці вчителів висвітлені в наукових працях Г.О. Балла, С.У. Гончаренка, І.Ф. Зязюна, В.Г. Кременя, Є.О. Клімова, Б.Ф. Ломова, В.О. Огнев'юка, О.Я. Савченко, В.О. Сластьоніна та ін. Гуманістичний підхід в професійній підготовці вчителів трудового навчання і технологій не зводиться до якихось конкретних технологій чи методів – це цілісна орієнтація, в основі якої лежить перебудова особистісних установок педагога. Найважливішим в реалізації цього підходу є не формування у студентів якихось нормативних знань, а розвиток механізмів самоучіння, саморозвитку, самовиховання із врахуванням індивідуальних здібностей кожного з них.

Метою статті є визначення й обґрунтування основ гуманістичного аспекту професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій в системі базової вищої педагогічної освіти.

Зміст професіологічної взагалі і професіографічної зокрема підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій розкрито нами в ряді праць [9; 10; 11; 12] і відповідній програмі навчальної дисципліни «Професіологія» [7] та навчальному посібнику [11]. Тому розглянемо лише гуманістичний аспект цієї підготовки, виходячи з позицій діяльнісного підходу, адже компетентний фахівець повинен вміти самостійно здобувати і застосовувати на практиці нові знання й навички. А для цього коротко розкриємо суть трудової діяльності людини та її складові. Уявити життя людини без діяльності неможливо. В ній вона зароджується як особистість, розвивається і функціонує. Тому пізнання трудової (професійної) діяльності, більшою, ніж будь-якою іншою, мірою дозволяє пояснити ті суб'єктно-суб'єктні, суб'єктно-об'єктні взаємозв'язки, які обумовлюють діяння і поведінку людини. Це пов'язано з тим, що трудова діяльність об'єктивно задана та нормативно зафіксована в спеціальній документації, і яка є орієнтиром, в рамках якого людина реалізує себе як індивід, активний діяч і спеціаліст.

© М.С. Янцур, 2017

Трудова діяльність є складним багатознаковим об'єктом, адже об'єднує два зовсім різні складноорганізовані утворення: людину (суб'єкт праці) та трудовий процес (об'єкт праці), кожне з яких має самостійну об'єктивно виражену структуру і специфічно представлене. Останнє обумовлене ще й неповторністю (індивідуальністю) кожної людини, різноманітністю видів трудових процесів і їх спеціалізацією. Так структура суб'єкту праці включає наступні характеристики: особистісні (інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації, свідомість та ін.), психологічні (когнітивні, мнемічні, комунікативні, сенсорні, сенсомоторні та ін.), психофізіологічні (емоційно-вольова регуляція, здоров'я, типологія нервової системи) і психологічні одиниці діяльності (дії, операції). Структура об'єкту праці включає предмет праці, засоби праці (знаряддя, прийоми, способи), завдання, операційно-технічні дії та умови праці (соціально-економічні, гігієнічні, соціально-психологічні та організаційні). Порушення взаємодії між будь-якими з названих суб'єктно-об'єктних складових призводить або до страждань людини (невдоволеність працею, швидка втомлюваність, дратівливість), або до зниження економічної ефективності її праці (брак, низька продуктивність), а іноді до того й іншого одночасно.

З позицій системної методології трудова діяльність людини належить до системного об'єкту, адже є цілісною складноорганізованою структурою, яка містить два компоненти: "суб'єкт праці" (людина) та об'єкт праці" (трудова діяльність), котрі нормативно взаємопов'язані загальними соціально-технічними і економічними завданнями. Хоча, безумовно, ці компоненти не можна вважати рівнозначними, бо саме від людини більшою мірою залежить ефективність функціонування всієї системи. Суб'єкт праці не просто взаємодіє з об'єктом праці, він контролює роботу як її окремих складових, так і всієї системи в цілому. У разі необхідності, людина свідомо здійснює або саморегуляцію, або корекційний вплив на будь-які параметри об'єкту праці.

Як зазначає Є.М. Іванова, перед психолого-педагогічною наукою проблема вивчення людини в трудовій діяльності постає в трьох соціально означених аспектах: науковому, практичному та гуманістичному. Як правило, розвиток тих чи інших галузей наукових знань відбувається через потреби практики, але ефективне вирішення будь-якого практичного завдання може бути забезпечене лише в тому випадку, якщо існують науково обґрунтовані теоретико-методологічна та методична стратегія і тактика їх реалізації. Це в свою чергу створює умови для вирішення практичних завдань з гуманістичних позицій [2].

Гуманістичний аспект, який для психології і педагогіки є центральним, ставить в основу дослідження проблему взаємовідповідності людини і професії, яку можна розглянути при вивченні трьох питань: Що повинна людина? Що вона може? До чого прагне (про що мріє)? Дослідження цих питань у взаємозв'язку дозволить зорієнтуватися, чи буде людина задоволена обраною нею працею, чи зуміє досягти необхідного рівня професіоналізму і вдосконалення, а також реалізувати свої мрії та можливості, зберігаючи при цьому здоров'я. Такий підхід дозволяє не лише прогнозувати позитивну чи негативну картину характеру взаємовідповідності людини і професії, але й визначити можливості її забезпечення і виробити необхідні засоби (форми, прийоми і методи) формуючого, регулюючого або корекційного психологічного впливу. До того ж, досягнення шуканої взаємовідповідності корисне як для людини (суб'єкту праці), так і для практики, тобто для ефективного вирішення соціально-економічних і соціально-технічних завдань на основі сучасних науково-технічних перетворень (наприклад, автоматизації і роботизації праці). Це пов'язано з тим, що проблеми професійної готовності, придатності кадрів, їх формування і адаптації, кар'єрного зростання та стабілізації; проблеми професійної втомлюваності (працевдатності), безпеки праці, стимулювання, браку і конфліктності в трудових колективах, як показують чисельні дослідження [1; 2; 3; 4; 6 та ін.], обумовлені і недосконалістю умов та організації праці і тим, що не кожній людині вдається їх перебороти навіть за дуже високої мотивації та професійної кваліфікації. Ці питання розкривають практичний аспект проблеми вивчення людини в трудовій діяльності. Тут завдання прикладної психології полягає у вивченні суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків, тобто тих взаємозв'язків, які, з одного боку, сплановані в конкретній професійній структурі та нормативно задані в технології, технічних завданнях, інструкціях, правилах поведінки в процесі праці і т. д. і людина змушена здійснювати трудовий процес в цих рамках, а з іншого – залежать від вивчення того, як сам суб'єкт праці реально буде ці взаємозв'язки, наскільки вони психологічно та психофізіологічно оптимальні для нього і економічно ефективні для виробництва. [2]

Для того, щоб забезпечити вирішення першого і другого аспектів в межах завдань прикладної психології (психології праці, інженерної психології та ергономіки) необхідно розробити методологічно і теоретично обґрунтовану технологію організації та проведення психологічного вивчення людини в трудовій діяльності. В психології праці, як галузі науки, виділяється чотири головних ланки – напрямки її розвитку: "теоретичний пошук, цілеспрямовані фундаментальні дослідження, прикладні дослідження і (на вищому рівні корисності) придатні для безпосереднього практичного впровадження розробки", при цьому визначається і "ядро психології праці як науки: це галузь психології, яка вивчає умови, шляхи і методи науково обґрунтованого вирішення практичних завдань у галузі функціонування та формування людини як суб'єкта праці" [3, 85].

Отже, завдання науки в цьому випадку полягає в розробці концептуальних схем дослідження, моделей діяльності; побудові теоретичних концепцій і гіпотез, виборі засобів та методів їх реалізації на основі не лише сучасних психологічних, а й філософських, соціологічних, педагогічних, економічних і технічних поглядів.

Для вивчення суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків, які обумовлюють реалізацію трудової діяльності, важливо підібрати такий концептуальний апарат, який би одночасно відповідав сучасному розвитку методології наукового пізнання та був адекватним емпіричному об'єкту дослідження. Одним з таких концептуальних апаратів можна вважати теорію діяльності О.М. Леонтьєва [5].

Діяльність в цій теорії розглядається як філософська категорія. Вона "входить до предмету психології, але не особливою своєю "частиною" чи "елементом", а своєю особливою функцією. Це функція покладання суб'єкта в предметній дійсності та її перетворення в форму суб'єктності" [5, 92]. Психологічний аналіз діяльності полягає "не

у видаленні з неї її внутрішніх психічних елементів для подальшого відокремленого їх вивчення, а в тому, щоб ввести в психологію такі одиниці аналізу, які несуть в собі психічне відображення в його невід'ємності від породжуючих його і ним опосередкованих моментів діяльності людей" [5, 12-13].

В загальній структурі діяльності О.М. Леонтьєв виділив її макроструктуру, представлену наступними одиницями: окремою (особливою) діяльністю, дією і операцією. Одиниці аналізу діяльності мають чітко окреслений психологічний зміст, адже вони виділяються не тільки на основі об'єктивно-предметних умов праці, а у взаємозв'язку з інтимно-особистісним відношенням суб'єкта до реальних об'єктивно-предметних умов діяльності. Так, діяльність ("особлива") "відповідає визначеній потребі суб'єкта, прагне до предмету цієї потреби, згасає в результаті її задоволення ...". "Предмет діяльності є її дійсний мотив", який відповідає визначеній потребі [5, 102]. Дія – "процес, підпорядкований уявленню про той результат, якого потрібно досягти, тобто процес, підпорядкований свідомій меті" [5, 103]. До того ж, дія розглядається в двох аспектах: інтенційному (що повинно бути досягнуто) і операційному (як, яким способом це може бути досягнуто), останній "визначається не метою як такою, а об'єктивно-предметними умовами її досягнення. Операційний аспект дії відноситься до операції, так як поняття операції співвідноситься з умовами здійснення дії, які визначають способи її реалізації" [5, 107]. Особливість аналізу, який дозволяє виділити названі одиниці, полягає в тому, що він використовує не поділ живої діяльності на елементи, а розкриває внутрішні відносини, які її характеризують. Це відносини, за якими приховуються перетворення, які виникають під час розвитку діяльності, в її русі. Самі предмети здатні набувати якості спонукань, цілей, знярядь лише в системі діяльності людини: вилучені зі зв'язків цієї системи, вони перестають існувати як спонукання, як цілі, як зняряддя. Дослідження діяльності потребує аналізу саме її внутрішніх системних зв'язків, адже окремі "створюючі" системи діяльності рухомі та змінні. Кожна з них може ставати дрібнішою або, навпаки, включати в себе одиниці, раніше відносно самостійні. "Діяльність є процес, який характеризується постійними трансформаціями" [5, 110]. Наприклад, те, що є метою діяльності, за зміни умов може стати її способом і, навпаки, способи діяльності можуть стати її метою і т. д.

Вказані типи одиниць відповідають різним рівням (соціально-психологічному, психологічному і психофізіологічному) будови діяльності, і кожна з них є системою взаємопов'язаних одиниць попереднього рівня. В цілісному ж акті діяльності порівнева і міжрівнева організації реалізуються в об'єднанні функційно визначених процесів (елементів), підпорядкованих одному й тому ж мотиву.

Цей концептуальний апарат забезпечує вибір об'єкту дослідження (ним може бути або вся діяльність, або будь-який її етап, фрагмент конкретної трудової діяльності), дозволяє виділити макроструктуру діяльності та вивчити взаємозв'язки специфічних мотиваційних, когнітивних і операціональних складових макроструктури, завдяки наступним одиницям аналізу: "окрема діяльність", "дія" і "операція".

"Окрема діяльність" вирізняється з загального потоку діяльності за різними ознаками: формою, способом здійснення, емоційною напруженістю, характеристиками простору і часу, фізіологічними механізмами і т. д. [5, 102]. Залежно від того, якого значення набуває та чи інша ознака для суб'єкта і чи виступає ця ознака або сукупність аналогічних ознак для суб'єкта як основний предмет діяльності, який спонукає людину мобілізувати всі свої можливості (волю, увагу, знання, вміння і т. д.) і виділяється діяльність, психологічна структура якої підлягає вивченню. "Дії" виділяються на основі конкретних завдань, які повинен вирішити суб'єкт праці, наперед уявляючи способи їх досягнення та кінцевий результат. Завдання ж розглядається як мета діяльності, яка задана у визначених умовах. "Операції" виділяються за способом здійснення дії і є, начебто, чисто "технічним" складом дії.

Виділені "одиниці" взаємопов'язані і при вивченні діяльності розглядаються у взаємодії як цілісний процес, який характеризується постійними трансформаціями. Тому, суб'єктно-об'єктні взаємозв'язки, тобто взаємозв'язки між одиницями структури суб'єкту праці та одиницями структури об'єкту праці повинні розглядатися на трьох рівнях аналізу: нормативно-параметричному, морфологічному і функційному [2].

Які ж ознаки суб'єкту і об'єкту праці слід аналізувати на нормативно-параметричному рівні? Це повинні бути такі нормативно зафіксовані (в технічних, юридичних, наукових та інших джерелах) характеристики суб'єкту й об'єкту трудової діяльності, які дозволяють їх розпізнати, оцінити, змінити, ідентифікувати та порівняти. Так, до значимих ознак суб'єкту праці можна віднести наступні групи: 1) фундаментальні ознаки (вік, загальна та спеціальна освіта, стаж роботи, стан здоров'я: зір, слух, дихальна та серцево-судинна система, фізична витривалість і ін.); 2) психологічні ознаки (загальний рівень розвитку когнітивних, перцептивних, психомоторних, мнемічних, комунікативних та інших здібностей); 3) ознаки особистості (інтереси, установки, ціннісні орієнтації, соціальні мотиви й цілі); 4) ознаки типології нервової системи. Всі перераховані ознаки взаємопов'язані, їх функціонування взаємообумовлене.

До значимих ознак об'єкту праці, які повинні бути проаналізовані на нормативно-параметричному рівні, відносяться ознаки предмету та засобів праці, а також допустимі нормативи їх взаємодії і умови праці (гігієнічні, соціально-психологічні та організаційні). Наприклад, ознаками предмету і засобів праці є розміри, форма, колір, будь-які позначення, просторове розташування або переміщення; твердість, гнучкість, звук, запах, яскравість та ін., тобто всі ті характеристики, орієнтуючись на які, суб'єкт праці вирішує завдання. Поряд з ознаками конкретної трудової діяльності слід звернути увагу й на ознаки, які характеризують трудовий процес з громадської, соціальної точки зору, які передбачають норму поведінки людини в трудовому колективі.

На "морфологічному (субстратному)" рівні аналізу у визначеній нормативно заданій послідовності виділяються основні одиниці структури суб'єкту й об'єкту праці. Наприклад, структура суб'єкту праці може включати: мотиви, цілі, психічні процеси, психологічні дії. Структура об'єкту праці може бути подана наступними одиницями: завдання трудового процесу, функції суб'єкту праці, операційно-технічні дії.

На функційному рівні досліджуються взаємозв'язки як у структурах суб'єкту й об'єкту праці ("вертикальні" взаємозв'язки), так і суб'єктно-об'єктні ("горизонтальні" взаємозв'язки). В структурі об'єкту праці взаємозв'язки

досліджуються між предметом, засобами і завданнями трудового процесу, а в структурі об'єкту праці – мотиваційно-когнітивні та емоційно-вольові й операторні взаємозв'язки. При вивченні суб'єктно-об'єктних взаємовідносин вони можуть розглядатись на різних рівнях аналізу (нормативно-параметричному, морфологічному та функційному). Наприклад, задана частота і швидкість подання інформації на індикаторі та можливість зорової системи її сприймати (нормативно-параметричний рівень) або аналіз зв'язку між операційно-технічними діями трудового процесу і характером реалізації актуалізованого при їх виконанні сенсомоторного процесу (рівень функційно-структурного аналізу). Аналіз взаємозв'язків морфологічних структур суб'єкту й об'єкту праці дозволяє визначити ступінь складності трудової діяльності.

Поряд з методологією системного пізнання людини в трудовій діяльності для забезпечення вирішення даної проблеми вимагається використання теоретико-емпіричних знань не лише з психології, але й з інших галузей науки. Це пов'язано з тим, що трудова діяльність є багатоозначковим об'єктом і її дослідження спрямовані на розв'язок дуже широкого кола практичних завдань: професійної орієнтації та консультації; підвищення професійної працездатності, соціально-психологічної та трудової реабілітації хворих; вдосконалення системи професійного навчання; професійного підбору, відбору і розподілу кадрів, а також їх атестації; проектування і реконструкції трудової діяльності, професійної переорієнтації та ін. Тому проблема вивчення людини в трудовій діяльності й вимагає комплексного наукового забезпечення. Для цього необхідним є такий методичний "інструмент", який дозволить цілеспрямовано здійснювати збір, аналіз і синтез всієї інформації, необхідної для вивчення людини в трудовій діяльності, з метою вирішення конкретних соціально-економічних завдань на гуманістичній (психологічній) основі. Таким інструментом є професіографія.

Професіографія була розроблена ще в 20-30-х роках ХХ ст. вітчизняними психотехніками як підхід до вивчення трудової діяльності з метою вирішення різних практичних завдань. Суть такого підходу, як її визначали самі психотехніки, була виражена поняттям "професіографія" – описово-технічна і психофізіологічна характеристика різних видів професійної діяльності. Цей підхід був оснащений спеціальними методичними та практичними засобами: принципами, методами дослідження, аналізу та інтепритації інформації про професію, а також схемами її збору й опису.

Програма вивчення людини в трудовій діяльності, згідно виділених принципів, може бути складена за типом професіографічного підходу до дослідження даної проблеми, але модифікованого з позицій системної методології, тобто такого підходу, який забезпечить пізнання та опис як суб'єктно-суб'єктних і об'єктно-об'єктних, так і суб'єктно-об'єктних характеристик конкретної праці в їх взаємозв'язку. Реалізація в професіографії методології системного дослідження можлива за умови, якщо будуть виділені структури об'єкту і суб'єкту праці. В даному випадку об'єкт праці – це конкретний трудовий процес, нормативно заданий, який включає предмет, засоби (знаряддя) та завдання праці, а також правила виконання роботи (технологія трудового процесу) і умови її організації (соціально-психологічні, мікрокліматичні та управління: нормування, планування і контроль). Він має визначену соціальну спрямованість та структуру, історію та перспективи розвитку. Суб'єкт – це "носіє" предметно-практичної діяльності та пізнання (індивід або соціальна група); джерело активності, спрямованої на об'єкт". Структура суб'єкту праці вимагає двохаспектного розгляду. З одного боку, вона теж повинна бути нормативно заданою, для того, щоб компоненти цієї структури за змістом та побудовою відображали в загальних рисах процес формування суб'єкту праці. З іншого боку – важливо враховувати індивідуальні особливості властиві кожному суб'єкту праці за цілим рядом показників: віковими, особистісними, психологічними та психофізіологічними, які дозволяють розглядати суб'єкт праці як саморегулюючу, динамічну, складноорганізовану, формуючу систему. Найбільш адекватно структуру суб'єкту праці розкривають наступні компоненти: об'єктивні показники (вік, здоров'я, освіта, стаж роботи, успішність роботи чи навчання); інформованість про професію, її узагальнене уявлення; конкретні знання про об'єкт праці (трудоий процес); усвідомлення самої професії, її соціальної ролі та значимості конкретних знань, які забезпечують виконання трудових завдань на основі інтересу або до змісту, або до процесу, або до результату праці; особистісний зміст цієї діяльності, ставлення до неї; цілі діяльності, образи та уявлення процесу виконання і досягнення результату праці; психологічні дії та операції; функційний стан та індивідуальний стиль діяльності, як засіб саморегуляції. [1; 2]

Для реалізації перерахованих принципів системної професіографії необхідно наступне: загальна схема вивчення суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків; комплекс методів, який структурований у визначеній взаємозбагачуючій послідовності їх використання; правила організації диференційованого професіографування.

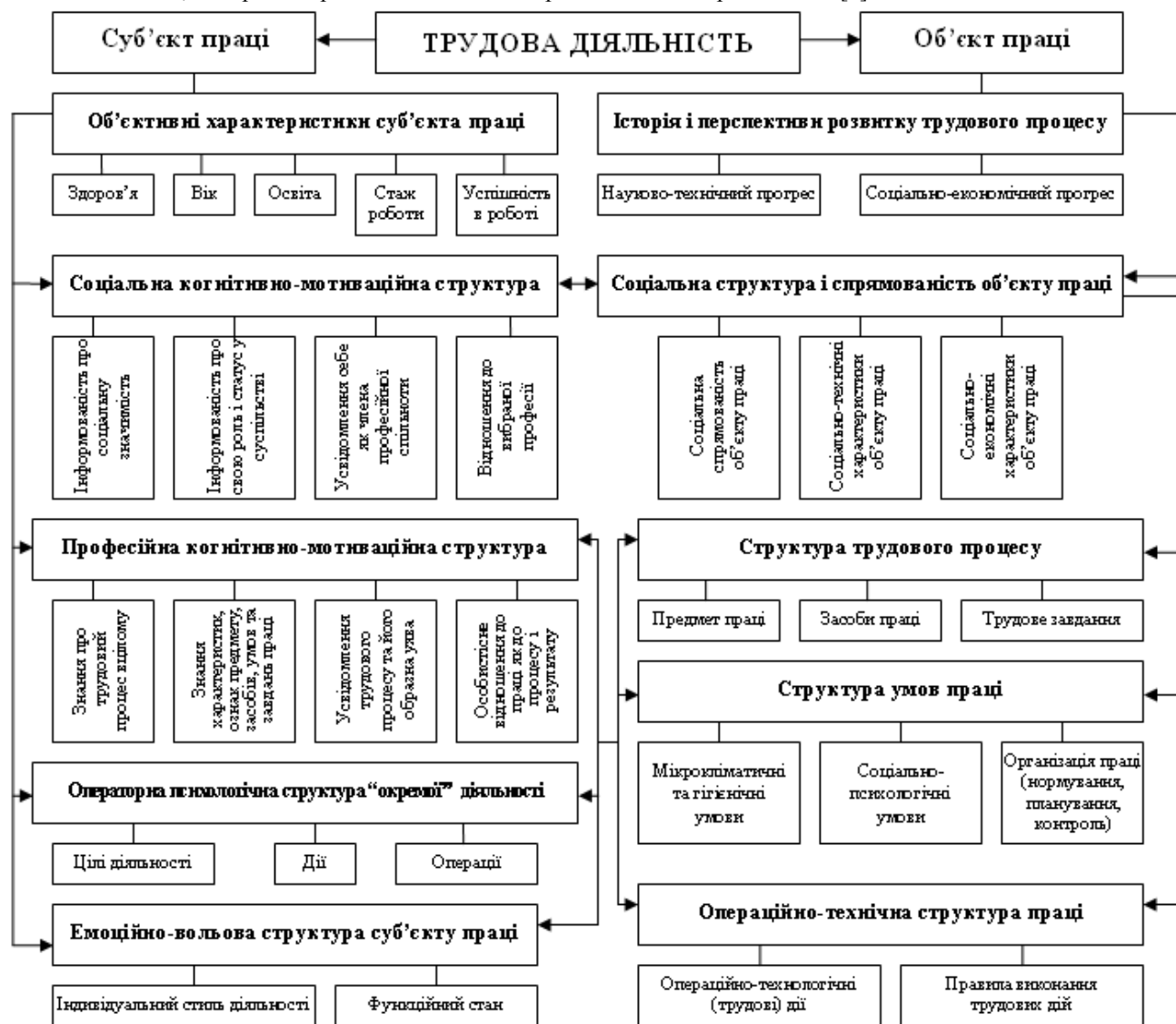
Спираючись на вищевикладені положення організації системної професіографії та її завдання Є.М. Іванова запропонувала загальну орієнтовну схему професіографування трудової діяльності людини (мал. 1). Ця схема розкриває морфологічну структуру трудової діяльності як системи, функціонування якої забезпечується взаємодією суб'єкту праці з об'єктом праці. [2]

Взаємодія ж обумовлена рівнем та напрямком розвитку мотиваційних, когнітивних, операторних та емоційно-вольових компонентів структури суб'єкту праці, а також організацією взаємодії компонентів структури об'єкту праці: трудового процесу, умов праці та операційно-технічної структури праці. Професіографування в рамках даної схеми повинно здійснюватись таким чином. Спочатку вивчається і описується нормативно задана структура об'єкту праці, а вже потім можуть бути виділені конкретні показники (критерії) дослідження структури суб'єкту праці або побудована гіпотетична модель його діяльності. Для визначення показників дослідження суб'єкту праці необхідно виділяти лише такі ознаки об'єкту праці, які, з одного боку, передбачають успішність виконання роботи в цілому, а з іншого – вимагають високої мобілізації здібностей і можливостей людини. Дана схема також забезпечує вивчення трудової діяльності на трьох рівнях аналізу: нормативно-параметричному, морфологічному та функційному. [2]

На нормативно-параметричному рівні вивчаються ознаки та характеристики компонентів структур об'єкту праці: соціальної (соціально-технічні та соціально-економічні); трудового процесу (предмету та засобів праці і трудового завдання); умов праці (мікрокліматичних і гігієнічних, соціально-психологічних та організаційних); операційно-технічної (операційно-технологічних дій та правил їх виконання). На цьому ж рівні аналізу вивчаються

об'єктивні показники суб'єкту праці (вік, здоров'я, освіта, стаж роботи, успішність у роботі або навчанні). Морфологічний рівень аналізу розкриває нормативно задану побудову взаємодії компонентів структури об'єкту праці: трудового процесу та умов праці, інтегрованих в операційно-технічній структурі праці. Ця побудова обумовлює морфологічну будову центральних компонентів структури суб'єкту праці: професійну когнітивно-мотивційну; операторну (пізнавальну, мнемічну, комунікативну, сенсомоторну та ін.); емоційно-вольову. На функційному рівні аналізу нормативно-параметричні та морфологічні характеристики суб'єкту й об'єкту праці інтегруються в реальній діяльності та виявляються в її операторній структурі й емоційно-вольовій регуляції суб'єкту праці, при її виконанні.

Наведена схема системного професіографування, як зазначає С.М.Іванова, є лише орієнтовною, адже містить весь набір основних характеристик трудової діяльності, які обумовлюють взаємовідповідність людини й професії. Насправді ж досліджуються вибірково різні взаємозв'язки, аналіз яких можливий на різних рівнях, так як треба виділяти в структурі діяльності саме ті "зони", вивчення яких забезпечить вирішення поставленого завдання. З цього випливає, що при використанні цієї схеми передбачається творчий підхід [2].

Мал. 1. Загальна орієнтовна схема системного професіографування трудової діяльності людини

Для ілюстрації вищевикладеного положення розглянемо декілька типів професіографування, які спрямовані на вирішення конкретних практичних завдань: інформаційного, орієнтовно-діагностичного, конструктивного, методичного, психодіагностичного [1, 81-140].

Інформаційне професіографування, в основному, призначене для профорієнтаційної та профконсультаційної роботи зі школярами та незайнятим населенням з метою визначення або формування їх інтересів до будь-яких професій. При його побудові слід враховувати, що головна мета полягає в наданні первинної інформації для забезпечення самостійної орієнтації опанта в світі професій. Опис професії повинен мати оглядовий характер, у якому розкриваються й соціально-історичні, й соціально-економічні, й процесуально-результуючі, й педагогічні, а також особистісні, психологічні та психофізіологічні характеристики. При збиранні необхідної інформації, у даному випадку про трудову діяльність, з загальної схеми підлягають вивченню наступні компоненти структури та їх характеристики: 1. Історія та перспективи розвитку трудового процесу. 2. Соціальна структура та спрямованість об'єкту праці. 3. Взаємопов'язаний узагальнений розгляд наступних компонентів структур об'єкту та суб'єкту праці: трудового процесу, умов праці та операційно-технічної структури праці з професійною когнітивною (наявність

знань) і операторною структурою діяльності.

Детальніше ця схема включає такі розділи: 1) соціально-економічна характеристика професії; 2) виробнича характеристика професії; 3) санітарно-гігієнічні умови праці; 4) вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей фахівця; 5) відомості про підготовку кадрів.

Орієнтовно-діагностичне професіографування проводиться в тих випадках, коли не зрозумілі причини низької продуктивності праці, браку продукції, травматизму, аварійності, конфліктності в колективі, плинності кадрів та ін. Цей тип професіографування є орієнтовним, пошуковим. Першочерговою метою психолога в цьому випадку є діагностика, тобто виявлення причини чи причин, які обумовлюють наявність названих фактів. Для встановлення діагнозу необхідно вивчити всі специфічні фактори виробничого середовища, які постійно впливають на людину в процесі діяльності, встановити відповідність їх організації можливостям людини, а також характер взаємозв'язків, які складаються в процесі праці між основними його складовими: суб'єктом праці, предметом, знаряддями та умовами праці. Тут може бути використана вся орієнтовна схема професіографування з вивченням і суб'єктно-суб'єктних, і об'єктно-об'єктних, а також суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків, адже важливо визначити саме ті взаємозв'язки, які мають найбільший негативний вплив. Об'єм матеріалу, який досліджується, обмежується тим, що аналізу підлягає тільки конкретна (гостра) ситуація, яка виявлена в діяльності як несприятлива (брак, травматизм, помилки, аварії, конфлікти і т.п.).

Конструктивне професіографування забезпечує вирішення конкретного практичного завдання з метою видачі обґрунтованих рекомендацій із вдосконалення чи зміни в потрібному напрямку саме тих явищ, які підлягали спеціальному вивченню. Наприклад, ними можуть бути або вдосконалення професійної підготовки спеціалістів, або зниження професійної втомлюваності та травматизму, або вдосконалення процесів нормування й планування праці, скорочення плинності професійних кадрів і зниження конфліктності в колективі та ін. Так, при вирішенні завдань із вдосконалення професійної підготовки кадрів, детальному аналізу підлягають наступні показники: об'єктивні характеристики суб'єкту праці; нормативно-параметричний і морфологічний рівні компонентів структур трудового процесу і операційно-технічної структури праці, що дозволяє визначити нормативно-параметричну і морфологічну будови когнітивного компоненту професійної когнітивно-мотиваційної структури і компонентів операторної структури суб'єкту праці. Такі ж компоненти структури об'єкту праці як історія і перспективи розвитку трудових процесів, соціальна структура і спрямованість об'єкту праці, структура умов праці можуть бути описані у вигляді узагальненого інформаційного повідомлення. При вирішенні завдання, яке спрямоване на підвищення професійної працездатності, детальному аналізу підлягають наступні компоненти наступних структур об'єкту праці: трудового процесу, умов праці і операційно-технічної структури праці, нормативно-параметричний і морфологічний аналіз яких дозволяє гіпотетично визначити операторну структуру діяльності суб'єкту праці та вимоги до емоційно-вольової регуляції суб'єкту праці.

Методичне професіографування дозволяє підібрати або розробити адекватні методи дослідження психологічної структури суб'єкту праці, методи оцінки станів суб'єкту праці при інноваційних змінах структури об'єкту праці, методи оцінки динаміки працездатності та ін. З цієї метою вивчаються нормативно-параметричний та морфологічний рівні структур об'єкту праці: трудового процесу, умов праці і операційно-технічної структури праці. Але, залежно від конкретної мети, можуть бути детально розглянуті будь-які окремі компоненти з названих структур. Так, наприклад, для розробки методів оцінки впливу на суб'єкт праці інновацій при впровадженні автоматизованих засобів праці, детальному аналізу мають підлягати структура трудового процесу, соціально-психологічний компонент структури умов праці та операційно-технічна структура праці для гіпотетичного визначення операторної структури діяльності суб'єкту праці та ступеню складності емоційно-вольової регуляції.

Діагностичне професіографування спрямоване на вирішення таких завдань, як професійна консультація; профпідбір і розподіл кадрів; професійний відбір; атестація та формування резерву кадрів з метою прогностичної оцінки потенційних можливостей людини до опанування конкретної професії, оцінки ступеню сформованості будь-яких окремих здібностей і якостей спеціаліста, оцінки рівня його сформованості як суб'єкту праці. В даному випадку з загальної схеми системного професіографування нормативно-параметричні та морфологічні характеристики трудового процесу, умов праці і операційно-технічної структури праці цілеспрямовано піддаються селекції (вибірковому виділенню) тих ознак, які об'єктивно характеризують складність конкретної діяльності (багатоозначовість, багатоелементність, неритмічність і частота подання інформації, висока швидкість і точність розпізнавання та виконання і т.п.), а також суб'єктивно ускладнюють актуалізацію операторної структури діяльності та емоційно-вольову регуляцію суб'єкту праці. Поряд з цією інформацією для здійснення діагностичного професіографування необхідним є вивчення й ряду інших характеристик об'єкту праці (історія і розвиток трудового процесу, соціальна структура і спрямованість об'єкту праці) та суб'єкту праці (об'єктивні характеристики, соціальна когнітивно-мотиваційна і професійна когнітивно-мотиваційна структури).

Таким чином, загальна схема системного професіографування є орієнтовною основою для побудови програм психологічного вивчення людини в трудовій діяльності, якою повинні оволодіти майбутні вчителі трудового навчання та технологій. Для цього вони вивчають спеціальний курс «Професіологія», під час якого на основі проведених досліджень конкретної професії за спеціальними методиками складають інформаційні професіограму і професіографічну картку професії. В цьому й полягає гуманістичний аспект професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. Подальшого вивчення, на наш погляд, потребують питання компетентнісного підходу до профорієнтаційної взагалі і професіологічної зокрема підготовки майбутніх вчителів трудового навчання і технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванова Е.М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности / Е.М. Иванова. – М.: МГУ, 1987. – 207 с.
2. Иванова Е.М. Психотехнология изучения человека в трудовой деятельности: учебно-метод. пособие для

- студентов фак-в психологии / Е.М. Иванова. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 94 с.
3. Климов Е.А. Введение в психологию труда / Е.А. Климов. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 199 с.
 4. Климов Е.А. Психология и профессиональный путь человека / Е.А. Климов // Школа и производство. – 2000. – № 7. – С. 77-80. – № 8. – С. 71-77.
 5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
 6. Ломов Б.Ф. Вопросы общей, педагогической и инженерной психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Педагогика, 1991. – 296 с.
 7. Професіологія: програма вибіркової навчальної дисципліни підготовки бакалавра напряму 6.010103 „Технологічна освіта” спеціальності “Вчитель технологій і креслення” / розробник програми: М.С. Янцур, канд. пед. наук, професор. – Рівне: РДГУ, 2016. – 10 с.
 8. Янцур М.С. Класифікація, аналіз та опис професій з практикумом: навчально-монографічний посібник (гриф МОНУ від 18.10.2006 р. №1.4/18-Г-931) / М.С. Янцур. – Рівне: РДГУ, 2006. – 250 с.
 9. Янцур М.С. Основи професіографії з практикумом: навчальний посібник для студентів / М.С. Янцур. – [2-е вид. доповнене]. – Рівне: МОНУ РДГУ, 2001. – 224 с.
 10. Янцур М.С. Підготовка фахівців з профорієнтації до здійснення професіографічних досліджень та розробки професіографічних матеріалів / М.С. Янцур // Проблеми трудової і професійної підготовки: науково-методичний збірник. Вип. 4. – Слов’янськ: „Печатный двор”, 2001. – С. 34-39.
 11. Янцур М.С. Професіологія з практикумом: навчальний посібник: для студентів напряму підготовки «Технологічна освіта» / М.С. Янцур. – Рівне: РВВ РДГУ, 2017. – 190 с., з іл.
 12. Янцур М.С. Професіологічна підготовка майбутніх вчителів трудового навчання та технологій / М.С. Янцур // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць: наукові записки РДГУ. Вип. 16 (59). – Рівне: РДГУ, 2017. – С.165-169.

REFERENCES

1. Ivanova E.M. Osnovy psihologicheskogo izuchenija professional'noj dejatel'nosti / E.M. Ivanova. – M.: MGU, 1987. – 207s.
2. Ivanova E.M. Psihotehnologija izuchenija cheloveka v trudovoj dejatel'nosti: ucheb.-metod. posobie dlja studentov fak-v psihologii / E.M. Ivanova. – M.: Izd-vo MGU, 1992. – 94 s.
3. Klimov E.A. Vvedenie v psihologiju truda / E.A. Klimov. – M.: Izd-vo MGU, 1988. – 199 s.
4. Klimov E.A. Psihologija i professional'nyj put' cheloveka / E.A. Klimov // Shkola i proizvodstvo. – 2000. – № 7. – S. 77-80. – № 8. – S. 71-77.
5. Leont'ev A.N. Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A.N. Leont'ev. – M.: Politizdat, 1975. – 304 s.
6. Lomov B.F. Voprosy obshhej, pedagogicheskoi i inzhenernoj psihologii / B.F. Lomov. – M.: Pedagogika, 1991. – 296 s.
7. Profesiologiya: prohrama vybirkovoyi navchal'noyi dystsypliny pidhotovky bakalavra napryamu 6.010103 „Tekhnologichna osvita” spetsial'nosti “Vchytel' tekhnolohiy i kreslennya” / rozrobnyk prohramy: M.S. Yantsur, kand. ped. nauk, profesor. – Rivne: RDHU, 2016. – 10 s.
8. Yantsur M.S. Klyasyfikatsiya, analiz ta opys profesiy z praktykumom: navchal'no-monohrafichnyy posibnyk (hryf MONU vid 18.10.2006 r. № 1.4/18-H-931) / M.S. Yantsur. – Rivne: RDHU, 2006. – 250 s.
9. Yantsur M.S. Osnovy profesiohrafiiyi z praktykumom: navchal'nyy posibnyk dlya studentiv / M.S. Yantsur. – [2-e vyd. dopovnene]. – Rivne: MONU RDHU, 2001. – 224 s.
10. Yantsur M.S. Pidhotovka fakhivtsiv z proforiyentatsiyi do zdiysnennya profesiohrafichnykh doslidzhen' ta rozrobky profesiohrafichnykh materialiv / M.S. Yantsur // Problemy trudovoyi i profesiynoyi pidhotovky: naukovu-metodychnyy zbirnyk. Vyp. 4. – Slov'yans'k: „Pечатnyj dvor”, 2001. – S. 34-39.
11. Yantsur M.S. Profesiologiya z praktykumom: navchal'nyy posibnyk: dlya studentiv napryamu pidhotovky «Tekhnologichna osvita» / M.S. Yantsur. – Rivne: RVV RDHU, 2017. – 190 s., z il.
12. Yantsur M.S. Profesiologichna pidhotovka maybutnikh vchyteliv trudovoho navchannya ta tekhnolohiy / M.S. Yantsur // Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i vykhovannya v zakladakh osvity: zbirnyk naukovykh prats': naukovy zapysky RDHU. Vyp. 16 (59). – Rivne: RDHU, 2017. – S.165-169.

Н.С. ЯНЦУР. ГУМАНИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРОФЕССИОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ.

В статье определены и обоснованы основы гуманистического аспекта профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий. Раскрыто содержание этого аспекта с позиций деятельностного подхода. Описано общую схему системного профессиографирования трудовой деятельности человека как основы профессиональной подготовки этих учителей.

Ключевые слова: гуманистический аспект, профессиология, трудовая деятельность, профессиографирование, учитель трудового обучения и технологий.

N.S. YANTSUR. GUMANISTIC ASPECTS OF PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF LABOR TRAINING AND TECHNOLOGIES

The article defines and substantiates the foundations of the humanistic aspect of the professional preparation of future teachers of labor training and technologies. The content of this aspect from the standpoint of the activity approach is disclosed. The general scheme of system profессиography of human labor activity as a basis for the professional preparation of these teachers is described.

Key words: humanistic aspect, professional, labor activity, profессиography, the teacher of labor training and technology.

**Рекомендовано до друку.
Д-р. психол. наук, проф. В.М. Ямницький.**

Одержано редакцією 12.06.2017 р.

ЗМІСТ

Павелків Р.В. Проблема розуміння та утвердження цінності особистості сучасним педагогом.	3
Малафійк І.В. Суб'єктність як якість сучасної освіти.	6
Руденко В.М. Зміст вищої освіти як предмет педагогічного проектування в контексті культури.	11
Беленька Г.В. Формування фахової компетентності майбутніх педагогів під час навчання в університеті.	15
Лінник О.О. Закономірності та принципи педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу.	19
Пелех Ю.В., Непеляк М.С. Глобалізаційний вимір сучасного вищого навчального закладу: інноваційний погляд.	22
Волинець К.І. Людський капітал як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу.	25
Оксенюк О.В. Науковий парк у системі освітологічної підготовки фахівців.	29
Мищенко Т.О., Стадник Н.В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти.	32
Петрук Л.П. Теоретико-методичні основи організації самостійної роботи студентів в умовах реформування вищої освіти в Україні.	37
Сяська І.О. Впровадження системи екологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах на засадах сталого розвитку.	40
Гнедко Н.М. Технології віртуальної та доповненої реальності в освітньому середовищі вищого навчального закладу.	44
Булгаков В.П. Теоретико-методологічні засади педагогічної творчості та майстерності в умовах інформаційного суспільства.	48
Серковска-Монка Ядвіга Що нейронаука може внести до дидактики?.	51
Карпенчук С.Г. А якщо звернутися до «Пампедії»	55
Белова С.А. Педагогіка співробітництва у практиці експериментальних Бременських шкіл 20-х рр. XX ст.	60
Галатюк М.Ю. Цикл навчального пізнання – основа моделювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з природничих предметів.	64
Останчук М.В. Методика теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю.	67
Мороз Л.В., Трофімчук В.М., Василькевич С.С. Використання методу портфоліо в практиці навчання іноземної мови.	71
Шевчук О.А. Формування валеологічного світогляду старшокласників загальноосвітнього навчального закладу щодо усвідомлення сутності дорослого життя.	75
Плисюк О.Р. Методичні аспекти диференційованого навчання математики в старшій школі з врахуванням різниці в темпі засвоєння знань під час самостійної роботи учнів.	77
Галатюк Т.Ю. Формування методологічної культури старшокласників на основі діяльнісного підходу до вивчення природничих предметів.	82
Совгар О.М. Захист українського шкільництва в діяльності культурно-освітніх товариств Галичини кінця XIX – початку XX століття.	86
Дубич К.В., Данилюк К.В. Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями.	89
Ставожинська-Гжондел Марія Багатокультурний діалог в контексті дитячої міграції як виклик сучасній школі.	92
Нечипорук Л.І. Проблема ресоціалізації дітей із сімей вимушених переселенців.	96
Лукашевич Роланд Педагогічні й етичні аспекти дослідження безпритульних методом спостереження з неявною участю.	99
Павелків В.Р. Формування деструктивної поведінки підлітків як наслідок десоціалізації.	103
Бриндіков Ю.Л. Реабілітація як сфера професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери.	106
Слозанська Г.І. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування «casework» як методу соціальної роботи в територіальній громаді.	111
Левчук І.Б. Рефлексійний вплив соціально-психологічного театру в профілактично-корекційній роботі соціального педагога.	114
Лехолетова М.М. Формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у навчально-дослідницькій діяльності.	118
Косарева О.І. Діагностика рівня розвитку соціальної компетентності як комплексної характеристики особистості майбутнього педагога.	122
Марчук Г.В. Дошкільний навчальний заклад як центр формування соціального досвіду старших дошкільників.	125
Найда Р.Г. Педагогічне проектування становлення самооцінки дошкільника в умовах освітнього середовища дошкільного закладу.	129
Конончук Д.І. Соціально-педагогічна підтримка у формуванні безпечної поведінки підлітків у оздоровчих таборах.	132
Катеринюк В.І. АРТ-терапевтичні вправи та техніки у контексті попередження девіацій у дітей та підлітків. ...	136
Кононко О.Л. Готовність майбутнього педагога до формування у дошкільників цілісної наукової картини світу.	139

Мирончук Н.М. Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи.	145
Дзюбишина Н.Б. Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх хореографів.	149
Волинець Ю.О. Стаднік Н.В. Формування професійно-дослідницької компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти.	153
Маліновська Н.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку.	157
Романенко Л.В., Романенко К.А. Підготовка майбутнього вчителя до формування алгоритмічної компетентності молодших школярів як наукова проблема.	160
Косарева Г.М. Діагностика сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів.	163
Козачук М.В. Формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти.	167
Калаур С.М. Використання проблемних ситуацій та завдань під час формування у майбутніх фахівців соціальної сфери готовності до розв'язування професійних конфліктів.	171
Коваленко О.В. Управлінські ситуації як засіб підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності.	175
Грицай Н.Б. Дидактика біології як базова дисципліна у методичній підготовці майбутніх учителів біології: європейський та український контекст.	180
Чувасова Н.О. Проблемно-креативні ситуації в структуруванні змісту природничих дисциплін як засіб розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хімії та біології.	184
Хміль Н.А. Зміст і структура професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі.	189
Павлюк Н.П. Ділове спілкування як основа комунікативної культури студентів, викладачів у вищих навчальних закладах.	193
Джеджер К.В. Дефініції «Ділове спілкування», «Професійне спілкування», «Професійне ділове спілкування» у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів.	197
Степанова О.І. Компетентісно-орієнтований підхід при викладанні культури мовлення майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів у контексті гуманізації освітнього процесу вищів.	201
Козлюк О.А. Стан підготовки майбутніх вихователів до формування гуманістичної спрямованості спілкування дошкільників.	205
Падалка О.І. Когнітивний компонент у структурі пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів.	208
Федорова Н.В. Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів у процесі професійної підготовки.	211
Янцур М.С. Гуманістичний аспект професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.	215
Галатюк Ю.М. Формування готовності майбутніх учителів фізики до проектування та організації творчої навчально-пізнавальної діяльності.	222
Горонаха Н.М. Організація педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»: компетентнісний аспект.	225
Мельничук О.В. Педагогічні здібності викладача вищого навчального закладу.	230
Павелків К.М. Професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови: сутність, зміст, структура.	232
Мосейчук Ю.Ю. Психолого-педагогічні підходи до педагогічного проектування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем культури здоров'я.	236
Ващенко О.М. Методологічні засади підготовки майбутнього вчителя до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій в навчально-виховному процесі початкової школи.	240
Мондич О.В. Методика формування предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів з анатомії та фізіології людини.	244
Конончук О.А. Компетентнісна складова у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти як умова попередження агресивної поведінки дошкільників.	247
Руденко Н.М. Формування конфліктологічної культури студентів на заняттях спецкурсу «Конфлікти в дитячому віці».	252
Володько Т.К. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи засобами виставкової діяльності.	255
Тюска В.Б. Самореалізація майбутнього педагога – організатора дозвілля у клубній діяльності.	258
Ваколюк А.М., Дутчак В.В. Вплив фізичної культури на формування всебічно розвинутої особистості.	262
Юрчук О.І. Педагогічні умови підготовки студентів до здійснення рухового режиму в дошкільних навчальних закладах.	265
Войтович О.В. Сутність емоційної саморегуляції вихователя дошкільного закладу.	269
Осипчук О.П. Педагогічні умови формування моральної поведінки у молодших школярів.	272
Дуброва А.С. Тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог.	275
Станіславчук Н.І. Формування етичної компетентності студентів у вищій школі.	278
Луцик Г.О. Готовність майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки як теоретична проблема.	280

Горохівська Т.М. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача: теоретичний аналіз.	284
Воронцова І.В. MIND MAP як засіб підвищення ефективності графічної підготовки студентів технічних коледжів.	288
Сушенцева Л.Л. Інтегровані предметні навчальні комплекси як основа формування професійної мобільності педагога професійного навчання машинобудівного профілю.	291
Давидович В.О., Томаш В.В. Сучасні підходи в організації групової та індивідуальної навчальної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів на заняттях з машинобудівельних дисциплін.	296
Дичківська І.М. Теоретичне обґрунтування змісту рефлексивного компонента готовності до інноваційної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.	300
Яницур Л.А. Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства.	303
Вертугіна В.М., Пугач А.Ю. Формування просторових уявлень у дітей п'ятого року життя (на матеріалі об'єктів екологічної стежини).	306
Глінчук Ю.О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до запобігання учнівського травматизму.	309
Павлюк Т.О. Використання елементів народної математики в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.	313
Семеняко Ю.Б. Емпіричне дослідження виховання культури споживання медіа-продукції у дітей старшого дошкільного віку в сім'ї.	316
Романюк А.А. Реалізація вчителями початкових класів принципу наочності в освітньому процесі початкової школи.	320
Артемова Ю.І. Методичні основи навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.	323
Відомості про авторів.	327